

Йордан Йовков
Овчарова жалба

Стефане, синко, Стефане
дето си, обади ми се!

Народна песен

Една лятна вечер ние с дяда Въля, стария горски стражар, седяхме под големите орехи край село. Слънцето потъваше зад горите на Разбойна и насреща по сините зъбери на Балкана догаряха пурпурните огньовете на вечерната зара. Току над нас се издигаше висока камениста чука, цяла вече обгърната в сянка, прилична на голяма птица с отпуснати крила, под която се гушеха една до друга като пилци къщите на селото. А пряко по ребрата на тая чука, като нагъната черна лента, се тъмнееха кориите.

Те бяха три: Черковната, Старча и Циганската. Но духаше ли вятър, шумеше всякога една, а другите мълчаха. Спуснеше ли се долнякът откъм равна Ромъня и залюлееше клоните на Черковната, тя зашумяваше, а Старча и Циганската, останали на завет, мълчаха: те сякаш слушаха старите хайдушки легенди, които Черковната им разказваше. След няколко дни пък, при промяната на вятъра, със същия тъмен и тайнствен език, те заговорваха на Черковната.

И аз не зная друг спомен от детинството, изпълнен с такова очарование, както разговора на тия стари гори. Помня как, дребни деца, излизали сме през летните звездни вечери на двора, гдето се тъмнееха чешмири. На север в светлото небе виждахме да се отсичат тъмните върхове на кориите. Долиташе до нас страховит шум оттам: сякаш хиляди потоци лееха невидими струи, бучаха водопади или като че там, в недрата на гората, бяха се насъбрали юди и самодиви, играеха по зелените хорища, викаха, смееха се.

– Черковната хучи, ще се развали времето – казваше просто майка ни. Полъхваше хлад, някоя звезда се откъсваше и падаше от небето и ние бързахме да се приберем в къщи. Ние най-малко мислехме, разбира се, за времето. Ние се прибирахме и отнасяхме в себе си само трепета на страха и на любопитството за онова, което ставаше вън, което ставаше в кориите, под тъмния свод на зашумелите вековни дървета.

И тая вечер Черковната шумеше. Шумеше, но още тихо, сдържано. Ние гледахме с дяда Въля към поляната в подножието на Старча. Там играеше хоро. Но ето гайдата млъкна, до нас долетя вълна от смехове и висок говор, спуснаха се към село чевръсти моми на групи и поотделно. Както беше обичаят, те бързаха да грабнат менците си и да дойдат пак там за вода.

– Хубаво се веселят младите! – рекох аз на дяда Въля.

Както си правеше цигара, дядо Вълю вдигна очи: нещо присмехулно светна в тях, на устните му заигра усмивка.

– Хм... туй нищо не е – каза той. – Де едно време? И момите бяха

други тогаз, и момците.

– Де другошното – продължи той след малко. – Де оная скъпа премяна? Да можеше някак да видиш някоя мома натруфена и нагиздена с някогашните тия дрехи. Ония ми ти елечета от ален и зелен атлаз, грейнали като слънце; писаните божигробски престилки, алените терлици с копринен пъстър гайтан, вървите с махмудии и рубета. И какви хубавици имаше тогаз! Бели и чернооки, високи, а косите им стигаха чак до под пояса им. Ергените, все лични овчари – юнаци бяха и те. Какво хоро е ставало там, на Златна Ореша. Колко пъти, помня, Стефан е свирил от корията, а хорото играеше долу по кавала му. Ти чувал ли си за Стефана, за хайдутина?

Той беше овчар – един от някогашните овчари с пискюल्ली чанти и дълги геги, на които стадата затъмняваха поляните, като че припадеше тъмна мъгла. Таквиз овчари вече няма. Рядко имаше някой да се мери с него по хубост и сила, но прочу се най-много той с това, че никой не умееше да свири на кавал като него. Момите и булките, които белеха платна на Ореша, изправени с платната в ръце, стояха като вкаменени и слушаха свирнята му. Пътници се спираха сред пътя си, забравяха се на конете си и не можеха да му се наслушат.

Лете Стефан пасеше стадото си по зелените поляни на Балкана, пладнуваше под дебелия яворови сенки. Но щом дойдеше есен, щом поляните посърваха, шумата на гората се зачервеше и гъсти мъгли плъзнаха по гребена на Балкана, като огромни змии – тогаз той, наедно с всички овчари, слизаше от планината. Кавалът му обаждаше, че си е дошел, момите отиваха за вода на най-далечната чешма, та да го видят. Но в село Стефан малко стоеше – ден-два, колкото да раздаде чаканите армагани, писани хурки и кобилици. Скоро той заминаваше за юг, накъдето заминаваха и жеравите, накъдето заминаваха и големите стада овце, защото него време овчарите прекарваха зимата долу в полето на Ромъня. А напролет, когато кукувицата закукуваше в зелената шума, тя обаждаше, че овчарите се връщат.

Тъй ставаше всяка година. Но последната пролет Стефан се върна много променен. Замислен беше, тъжен, не слизаше в село по големите празници на хорото, с другарите си беше мълчалив и хладен. Явно беше, че таи нещо в душата си. Но старият кехая знаеше всичко, знаеха го и другите овчари.

– Взе му ума оная долченка – говореше кехаята на дружината

овчари, когато понякога, насядали на голямо колело, се хранеха наедно, – взе му ума, не ще го биде...

Овчарите поглеждаха подир Стефана и се позасмиваха. А той, прав и тънък като топола, метнал беше вече пискюллията чанта през рамото си, грабнал беше гегата и ямурлука си и отиваше подир стадото си. Гледаше час по-скоро да се отдели настрана и да остане сам. Винаги странеше тъй. И често, когато падаше тиха топла нощ; когато пълният месец плуваше пред рой дребни звездици; когато Балканът, загърнат в сребърна мъгла, се изправяше като стена, а горите мълчаха в черни сенки – той, разпръснал стадото си в голяма вита дъга след себе си, вървеше по някой рид и свиреше. Кавалът му не свиреше, говореше; ту се издигне нагоре-нагоре и затрепти във възторг и радост, ту се огъне надолу и ниско заплаче, зареди. В тия часове капчиците на росата се събираха по тревите и светеха като сълзи. Но ето Стефан оставяше тая жална песен и започваше друга, весела, за хоро. Ставаше весело навсякъде; месецът, обърнат вече към гората, се смееше, звездите бързо-бързо трепкаха. В глуха дълбока въздишка изпискваше най-после кавалът и млъкваше...

Мина лятото и Стефан повече не можа да таи. Когато дойде време да върви в Ромъня, той каза на майка си, че ще се ожени за Елена, русокосото момиче на дяда Никола, в къшлата на когото прекарваха всяка зима. Майка му нищо не каза, но отиде и обади на брата си, прочутия и богат чорбаджи Димчо. Негови бяха овцете, които Стефан пасеше. Чорбаджията кипна от яд, развика се и се разгълча, че не иска за снаха боса и лиха селянка. На сестра си той каза, че тая зима Стефан ще прекара на Балкана, а тайно прати кехаята с хабер до бащата на Елена, че Стефана са го сгодили и през неделята, що иде, ще го женят. Повярваха хората и кое от болка, кое от срам, още същата зима ожениха Елена за други.

Да беше друг мъжът ѝ, Стефан би го убил. А той му беше побратим и за побратимство с него той беше се клел в черква. Стефан се върна, но не се прибра нито в къшлата, нито у дома си. Оттогава той се изгуби. Скоро една нощ къщите на чорбаджи Димча пламнаха. Не беше тайна за никого, че това е страшното отмъщение на Стефана, че той е вече хайдутин, че се скита наблизко из Балкана със страшни закани срещу вуйча си. Той ходеше повече сам и никого не задяваше. Мнозина чуваха кавала му из гъстите усои. Майка му, останала съвсем сама, беше обезумяла от скръб. Последните думи на Стефана не ѝ даваха мир. „Ти си крива – беше ѝ казал той, – ти ме раздели от Елена. Не искам вече да те видя!“ Често, чула от хората, че Стефан го видели някъде, тя отиваше там, скиташе се по Балкана и нейният отчаян и плачевен вик будеше самотиите.

Но Стефан не излизаше.

А на други той се показваше. Той слизаше и на хорото дори. Неведнъж, когато на Старча се люлееше голямо хоро, из гъстите дървета на корията се зачуваше кавал. Всички млъкват, сладките звукове на кавала ги завладяват като магия. Моми и момци се споглеждат и си шепнат: „Стефан е, ей го, с дружина е.“ И ето отгоре, от корията, кавалът засвирва на хоро. При тия лудо весели и игриви звуци никой не може да се удържи. Лицата светват усмихнати, ръцете сами се подават и в миг се залюлява чудно хоро, хоро без говор, без шум. Очите са наведени, всички, заслушани в кавала, играят млчешката, чува се само равномерният отсечен тропот, звънят само гривни и гerdани. Жално изписква кавалът и млъква. Всички с въздишка устремяват очи нагоре, гдето между големите дървета се губят няколко сенки.

Из селото бързо се разнасяше мълвата: Стефан дохождал, Стефан свирил на хорото. Дочуваше и тя, злочестата му майка, и когато последните моми и булки се прибираха от чешмите, по стръмния баир към кориите пристъпваше черна сянка. Това беше майка му. Момите се спираха и чуваха да долита до тях сърцераздирателният й вик, който заглъхваше в тъмнината и в шума на кориите. И когато в хладната сутрин на другия ден Стефан и другарите му се събуждаха под кръстати буки, под които бяха прекарали нощта, далеч по голите сипеи те виждаха да крета жена. До тях достигаше слаб, покъртителен вик.

– Стефане, пак майка ти!

– Излез, покажи й се най-после, майка е.

– Ах, туй не се търпи вече! И ние майки имаме. Оставили сме ги да плачат и да чернеят по нас, искаме да ги забравим. А ето всеки час майка ти ни спомня за тях. Не може вече, сърце слабее, кураж се губи... Стефане, голям грях ще сторим, ще хвърлим-майка ти ще убием!

Тъй говореха суровите и мрачни хайдуту, чиито корави сърца дори бяха трогнати. Но Стефан не чуваше. И все тъй, подпрял глава на ръка, стоеше замислен и тъжен. Наскоро след това той се изгуби. Майка му никога не узна къде е самотният му гроб.

Дядо Вълчо свърши разказа си. Замълчахме и двама и станахме да си ходим. Припадна здрач. Душата ми беше препълнена с картините на чудния разказ. Черковната глухо шумеше. И мене ми се струваше, че виждам приведената фигура на майката да пълзи по сипейте, стори ми се, че чувам отчаяния й вик.

Черковната шумеше. Сякаш тя разказваше скръбната и горка по-
вест на овчаровата тъга.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Гургана Мечкова или Мартин Митов

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том втори; „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7892>]